

La investigació en ciències de la salut a les Illes Balears

Vicenç Thomas Mulet

La recerca biomèdica que tenim, possiblement és la pròpia d'una Comunitat petita, la principal activitat de la qual és del sector turístic, sense indústria farmacèutica al nostre territori i amb una universitat relativament nova.

Correspon a la societat i a tota l'administració augmentar la nostra inversió i resultats en recerca i desenvolupament. Les Illes Balears ens hem d'apropar al percentatge de despesa en recerca per PIB d'Espanya i en llarg termini, d'Europa. Igualment, en millorar altre indicadors, com és ara les persones dedicades a la investigació per cada mil persones actives. Conscients que les nostres condicions són desfavorables per assolir aquests objectius, hem de transformar, amb imaginació i dedicació, les dificultats en oportunitats de millora.

Tot i així ens els anys noranta hi ha hagut iniciatives que han ajudat a què el panorama investigador en salut presentàs alguns signes positius: dins els antecedents de recerca a les Illes, el sistema sanitari comptava amb quatre Unitats d'Investigació (la de l'Hospital Universitari Son Dureta, la d'Atenció Primària de Mallorca, la de l'Àrea de Menorca i la de l'Àrea d'Eivissa-Formentera), creades els anys 1992 i 1993, integrades dins la "Red de Unidades de Investigación" (REUNI), reconegudes per l'Institut de Salut Carlos III. Molts professionals del sistema sanitari han demostrat el seu interès investigador en projectes i publicacions de qualitat, dedicant-hi temps particular, sense que tengués reconeixement en la carrera professional ni incentius econòmics.

D'altra part, tot i que la Universitat no compta ni amb estudis de medicina o farmàcia, que per ells mateixos impliquen un major potencial investiga-

dor, desenvolupa programes docents relacionats amb la salut com són les llicenciatures en psicologia, en biologia, en bioquímica i altres o les diplomatures d'infermeria i fisioteràpia i estudis de tercer cicle en ciències de la salut. Hi ha diferents equips de diferents departaments que porten a terme projectes en ciències de la salut.

Aquests equips universitaris i del sector sanitari són el nucli de l'Institut Universitari de Ciències de la Salut (IUNICS) del recentment constituït, estructura necessària per a la investigació biomèdica de qualitat.

Un altre instrument imprescindible per facilitar la recerca és la Fundació Mateu Orfila d'investigació en salut de les Illes Balears.

Aquestes dues estructures són la traducció pràctica d'una política d'investigació en ciències de la salut, reclamada des de fa molts d'anys pels sectors relacionats amb la recerca del món acadèmic i del món sanitari, que per primer cop s'impulsa per part de la Conselleria de Salut i Consum. La preocupació per potenciar la recerca, i en concret la recerca en salut és un afany del Govern de les Illes Balears. Així, per iniciativa de la Conselleria d'Innovació i Energia, el Govern va aprovar fa cosa de dos anys el I pla de recerca i desenvolupament tecnològic de les Illes Balears, que defineix una política científica, estructurada al voltant de tres programes temàtics i un d'ells és el de les Ciències de la salut, plantejant-se el següents objectius:

- Desenvolupar nous coneixements en biomedicina.
- Millora de l'atenció sanitària a la població.
- Generació de recursos econòmics amb la interacció amb la indústria biomèdica.

L'objectiu de la investigació és obtenir nous coneixements per tal de contribuir al benestar de la població.

Els darrers 30 anys hi ha hagut una explosió de nous coneixements en el camp de la biomedicina, però diuen els experts que només una petita proporció repercuteix en el benestar. Són pocs que s'apliquen als progressos en la promoció de la salut, el diagnòstic, el pronòstic, la prevenció i el tractament de les malalties. Aquesta dissociació comporta la necessitat d'una nova forma d'investigar: interessa la investigació traslacional o de transferència, necessària no tan sols per convertir els coneixements bàsics en aplicats, si no també per afavorir el camí invers, es a dir, promoure investigacions bàsiques des de la identificació de problemes clínics.

En poques paraules, si abans separàvem la recerca bàsica de la clínica, ara es propugna la integració d'ambdues, esborrar les fronteres, establir fluxos entre elles. Que l'investigador bàsic estigui interessat en l'aplicació clínica i que el clínic rebi un aprenentatge bàsic com investigador, per exemple per medi del projecte de la formació postMIR d'investigació.

Un pas molt important per afavorir la investigació traslacional es troba dins el marc global del projecte de Llei de cohesió i qualitat dels Sistema Nacional de Salut, en procés de tramitació parlamentària. Aquesta llei, en el camp de la investigació, aposta per a un enfortiment de l'Institut de Salut Carlos III, però anuncia un esperançador pla de descentralització i vertebració basat en dos pilars: l'acreditació d'instituts d'investigació sanitària associats al ISCIII i el finançament de xarxes temàtiques d'investigació cooperativa, tot sustentat a criteris de rigor en l'avaluació.

Es vol impulsar la creació d'instituts d'investigació multidisciplinaris que integren a científics del món de la sanitat i de la universitat. Aquests instituts per ser acreditats hauran de reunir condicions determinades i seran seleccionats de forma restrictiva. Pel fet de ser instituts associats al propi ISCIII, formarien part de la seva estructura i rebrien més suport.

L'objectiu específic seria catalitzar l'aproximació entre investigadors, amb la finalitat d'optimitzar la utilització de recursos, facilitar la creació de sinergies científiques i aconseguir que la traslació del coneixement bàsic a l'activitat clínica, i a l'inrevés, es pugui realitzar ràpidament. Es pensa que la creació d'aquests instituts facilitaran la tasca que la societat demana als científics biomèdics: promoure i mantenir la salut, millorar la qualitat de vida i realitzar aquesta innovació de forma cost-efectiva.

També als nostres dies comença a configurar-se un model d'investigació socialment distribuïda. La investigació biomèdica ha de ser multidisciplinària, aproximar-se a la solució de problemes, ha d'evolucionar en el context de la seva pròpia aplicació. S'han de crear xarxes, amb un intercanvi continu de coneixements.

L'adequada combinació entre interès científic i interès social constitueix un repte molt important. El Sisè Programa Marc de la Unió Europea, el Ministeri de Sanitat i Consum, per mitjà de l'Institut Carlos III, també han apostat per aquest nou model d'investigació. Les xarxes han de permetre i facilitar reunir grups de qualitat dispersos que treballen en les mateixes patologies des d'angles diferents -bàsics, epidemiològics, clínics o terapèutics-, a més de compartir recursos i facilitar l'accés a ells i a l'experiència compartida a altres grups emergents. La possibilitat de treballar en xarxa és una aposta útil per al conjunt del país per afavorir el desenvolupament de mecanismes de cohesió que complementen fortaleces i debilitats.

A la primera convocatòria d'ajudes per les xarxes temàtiques d'investigació cooperativa, els investigadors de les nostres Illes han obtingut uns bons resultats: es participa a 16 projectes de xarxes: 3 xarxes de centres i 13 de grups, que disposen de 2,640 milions d'euros pels anys 2003-05. A la investigació en salut de les Illes mai no s'havia tingut tant de finançament.

L'IUNICS legalment depèn de la Universitat, encara que també està sustentat en un conveni entre la UIB i la Conselleria de Salut i Consum per

desenvolupar i consolidar l'Institut. En el futur, probablement s'haurà de tendir a cercar una fórmula jurídica i administrativa mixta entre Universitat i conselleria de Salut i Consum, per reconèixer l'aportació d'ambdues institucions i per facilitar el poder optar amb més avantatges al finançament del sector sanitari.

Els trenta grups que d'entrada el configuren l'IUNICS han de trobar en el mateix la manera de fer més rendibles els esforços i aconseguir millors resultats. Hi ha grups de gairebé tots els camps del coneixement biomèdic i és un punt de trobada dels investigadors de les ciències de la salut de totes les Illes i dels diferents indrets: universitats, hospitals o d'atenció primària.

D'altre banda, la conselleria de Salut i Consum ha constituït la Fundació Mateu Orfila d'investigació en salut de les Illes Balears, creada amb l'objecte de gestionar mitjans i recursos al servei de l'execució de programes i projectes d'investigació, el desenvolupament tecnològic i la innovació en el camp de la biomedicina i les ciències de la salut per contribuir a la promoció i protecció de la salut. També facilitarà la investigació i la formació del personal investigador en col·laboració amb l'IUNICS i altres institucions.

El seu Protectorat correspon a la Conselleria de Salut i Consum, la seva seu se situarà a l'Hospital Universitari Son Dureta, el seu àmbit d'actuació són les Illes Balears. Al Patronat hi estan representats, a més de la Conselleria, els professionals dels centres Ib-salut, d'hospitals i d'atenció primària de Mallorca, de Menorca i de Eivissa i Formentera, així com també representants de la UIB, la Conselleria d'Innovació i Energia i la Conselleria d'Educació i Cultura.

A part del Patronat, està previst en els estatuts una Comissió Científica formada per experts en investigació i en bioètica.

Els serveis que oferirà la Fundació seran aquells que permetin una millor gestió de fons de projectes de recerca i d'assaigs clínics, organitzar activitats

formatives, comptar amb mitjans per donar assessorament metodològic, serveis de documentació científica i altres que decideixi el patronat.

La Conselleria i l'Ib-salut, a través de la Fundació, ha fet també una aposta clara perquè els investigadors i els professionals sanitaris tinguin fàcil accés a la bibliografia científica més actual amb la oferta de la biblioteca digital, que fa un parell de mesos que els professionals sanitaris de les Illes tenim al nostre abast.

Ens hem de felicitar perquè per primera vegada hi ha una política d'investigació des de la Conselleria de Salut i també des d'altres Conselleries (com Innovació o Educació) del Govern. Només té sentit crear les sinergies necessàries i ajuntar esforços si volem assumir un repte: fer avançar la investigació en ciències de la salut a la nostra Comunitat.

En darrer lloc, cal tenir present la figura d'un company que ens va deixar, el Dr. Xavier Benedí, que va ser una dels motors de l'IUNICS, al qual no va plànyer esforços i dissortadament no ha pogut veure culminat. Hem de seguir la seva tasca i animar-nos per tal de poder recollir els fruits de la feina que va promoure.